

TÍÐARGREIN

**Seinni partur
av greinin, ið
var í blaðnum
mikudagin**

Leið meg út á villar víddir har lívið leika skal

**Ein forskúlakunngerð og ein forskúlaroynd
Sjóðregil fyri landi stendur,
man til bøndur tala:
"Tungligt er, tá undangongan
endar aftur á hala."
Grái táttur ella bóndatátturin, 1938**

Ein samstarvsbólkur, ið skuldi skipa eftirmeting - Pedagogar fáa reytt kort!

Í áðurnevnda brævi frá 8. mai 2013 verður eisini sagt: "Eisini varð settur ein samstarvsbólkur við umboðum frá avvarðandi pørtum, sum skuldi fylgja royndarverkætlanini og greiða møguleg ivamál, soleiðis at eftirmetingarnar vóru gjørdar regluliga." Umboðini í samstarvsbólkinum vóru: eitt umboð fyri Lærarafelagið, eitt fyri Pedagogfelagið, eitt fyri Mentamálaráðið, eitt umboð fyri Eysturkommunu og forskúlaleiðarin. Hóast hetta verður sagt at vera ein samstarvsbólkur, so hevði hann ábyrgd av at eftirmetingin verður gjørd – hvør skal gera hana, stendur einki um.

Samstarvsbólkurin, ið hevði ábyrgdina av eftirmetingini, hevði tveir fundir, í januar 2012 og mai 2012. Á fundinum í januar 2012 verður frágreiðingin hjá forskúlaleiðaranum fyri royndarárið 2011 -12 lögð fram. Í fundarfrágreiðingunum eru ongar eftirmetingar, men nakrar staðfestandi viðmerkingar. Gjøgnumgangandi fyri flestu viðmerkingarnar, er hugtakið undirvísing og ikki læring. Staðfestingar sum henda eyðkenna flest allar viðmerkingarnar: "Dagurin í Skúlaspiranum er skipaður við longum steðgum, sum geva børnunum møguleika at spæla seg móð. Hetta er gott." Tað kann gott vera, at so er, men hví er hetta

gott? Pedagogar verða so gott sum ikki tiknir uppá tungu - uttan í heilt fáum fornum, m.a.: "Royndirnar í ár eru at býti helvt um helvt millum námsfrøðingar og lærarar riggar væl. Eisini vísa royndirnar at eitt býti við tveimum triðingum lærara og ein triðing námsfrøðingi er eins gott." Hvat, ið hetta er grundað á, stendur ongastaðni, og eins gott, sum hvat? Hvi tað riggar væl ella hvat, tað er, ið riggar væl, verður heldur ikki nomið við, niðurstøðan um býtið millum fakbólkar, hvat er hon grundað á?

Merkisverd er henda fráveran av pedagogunum í royndini, tá ið hugsað verður um, at kunngerðin, § 6 stk. 3. sigur: "Skipað samstarv skal verða millum lærarar og pedagogar í skúla, byrjararundirvísing og frítíðarskúla."

Í hinum Norðurlondum er tað soleiðis, at Finland, Svøríki og Danmark hava forskúlar, meðan børnini í Noregi og Íslandi fara í skúla sum seks ára gomul. Eitt eyðkenni fyri forskúlarnar í hesum londum er, at tað eru pedagogar, ið standa fyri teimum og arbeiða í teimum. Og allastaðni verður dentur lagdur á, at tað eru pedagogisku prinsippini frá dagstovnunum, ið liggja sum grund fyri virkseminum í forskúlunum. Danmark er nokk tað Norðurlandið, ið hevur tann mest skúlakenda forskúlan, og hongur hetta fyri mesta partin saman við politikkinum hjá borgarligu stjórnini, ið sat í umleið 10 ár. Í Finlandi og Svøríki eru forskúlarnir sjálvbodnir, hóast flestu børn ganga í honum, meðan hann í Danmark er kravdur. Í Eysturkommunu er tað so, at foreldrini ongan valmøguleika hava, børnini skulu í skúla, um tey skulu

hava nakað tilboð sum 6 til 7 ára gomul.

Hvat, ið hesin samstarvsbólkur grundar tað á, at pedagogar næstan ikki eru neyðugir í forskúlanum, er ikki til at vita, tað eru so ikki tær royndirnar, hini Norðurlondini hava gjørt sær og er heldur ikki vísundaliga grundað.

Samstarvsbólkurin, ið í roynd og veru sær út til at vera tann einasti "eftirmetingarbólkur", ið hevur verið, og sum Bjørn Kalsø sostatt grundar alt svar sitt á, 10. apríl 2013, umfatar eitt embætisfólk, tvey fakfelagsfólk, borgarstjóran í Eysturkommunu og forskúlaleiðaran. Teir báðir seinastu hava eyðsýnd seráhugamál, tað hava teir eisini lov til at hava, men tað hoyrir bara ikki heima í eini sakligari, fakligari eftirmeting. Tey bæði fakfelagsfólkini umboða so tvey ymisk fakfeløg, við hvør sínum seráhugamáli, tað er so tað, ið tað er, men er ikki serliga tryggjandi fyri eina óhefta eftirmeting. Og embætisfólkið, tað umboðar politisku skipanina, og eigur at tryggja, at royndarverkætlanin verður skipað og eftirmett á tryggari grund, tað kann mann uttan himpr siga, at so er ikki. Embætisfólkið kann ikki sjálvt taka lut í eftirmetingini, tí tað umboðar so nógv seráhugamál og politiskar meiningar.

Ein metandi frágreiðing

Frágreiðingin frá forskúlaleiðaranum ber á sama bógvin, sum viðmerkingarnar frá samstarvsbólkinum, tað eru staðfestingar, heldur enn kvalitativar eftirmetingar av royndini við einum greiðum fakpedagogiskum innihaldi. Men frágreiðingin

» **Skulu vit bróta sosiala arvin í skúlanum, so gera vit tað við at skipa ein skúla, ið røkkur øllum**

gevir seg heldur ikki út fyri at vera ein eftirmeting. Tá ið tað er sagt, so skal sigast, at í frágreiðingini eru eisini fult av staðfestingum og subjektivum metingum, ið tað til fulnar er loyvt at hava, men sum ikki røkkur sum eftirmeting í eini skipaðari royndarverkætlan – har vanta avgerandi grundgevingar fyri útsagnunum. Útsagnirnar eru staðfestingar sum: "Mín fatan er, at forskúlin er størsta fram-brot í føroyskum skúlaskapi í nýggjari tíð.", "tað eri eg sannførdur um", "tað er ein sannroynd", "eg eri visur í", "hetta er rætt, og hevur riggað væl" o.s.fr. Greitt verður frá tí, ið royndarætlanin er grundað á: "lesifremjandi og handaligt virksemi, talfatan, rørslu og sang/tónleik." Tað, ið greitt verður frá, er, hvussu hesi verða skipað í forskúlanum, men ikki nøkur kvalitatív meting av, hvat royndin í hesum kann læra okkum í mun til forskúlar.

Annars verður rættiliga nógv gjørt burtúrur tí lesifremjandi partinum, og at forskúlin fer at bota um lesiførleikan hjá børnunum seinni. Tað eru ongar kanningar, ið hava staðfest, at formaliserað undirvísing tíðliga í barnaárunum gevur betri faklig úrslit seinni ella at lesiførleikin verður styrktur, heldur tvørturímóti. Í veruleikanum vísa t.d. norskar kanningar tað øvugta. Ein norsk kanning frá 2005 av børnunum, ið vóru farin í skúla eftir teirri gomlu skipanini sum 7 ára gomul fyri 1997, og av teimum, ið aftaná vóru farin í skúla sum 6 ára gomul, vísti, at tey, ið vóru farin í skúla sum 7 ára gomul, dugdu betur at lesa, tá ið báðir bólkar vórðu samanbornir sum 10 ára gomul.

Somuleiðis klára norsk børn seg bara miðalvæl í Pisalesikanningunum.

Frágreiðingarnar er fleiri, bæði av pedagogiskum og fysiskum slag. Týskir heilagranskarar eru í ein kanning komnir fram til, at heilin hjá yngri børnum er minni búgv-in, soleiðis at hann lærir at lesa minni búgv-ið, jú yngri, hann er. Og tað ger so munin seinni.

Heldur ikki er tað lættari hjá børnum, ið hava læritrupulleikar at fara í eina formaliseraða undirvísing fyrr. Amerikanskar kanningar hava víst, at viðurskifti, sum viga tungt hjá børnum, sum hava læritrupulleikar ella hava tørv á serundirvísing, er aldurin. Tað vil siga, at tørvurin á serundirvísing veksur, jú fyrr, vit fara undir formaliseraða undirvísing.

Tað er enn - sum fyrr - ikki forskúli, ið avger lesiførleikan og fakliga førleikan annars hjá børnum, men tað sum tey mæta í fólkskúlanum og sosiala bakgrundin hjá børnunum, sum føroyska Pisakanningin eisini greitt vísir.

Sigl meg út, har sjógvar slættast av skynseminnar vernd

Tað er merkisvert, tá ið vit vita, at øll norrønu grannalond okkara leggja stóran dent á, um útbúgvingarskipanina at bróta sosiala arvin, at tað ikki verður tikið upp á tungu í eini roynd hjá Mentamálaráðnum – serliga, tá ið hugsað verður um, at tað greitt verður sagt í Pisakanningunum, at tað er har, trupulleikin er. Tað, sum dentur verður lagdur á í hinum Norðurlondum, er at roynd at bróta sosiala arvin longu í dagstovnunum, tí jú fyrr, hesi tøk verða tikin,

betri verður úrslitið seinni. Hetta verður m.a. gjørt við at leiða børnini inn í nakrar sosialar og mentunarligar normar, ið tey kanska ikki mæta heima. Í skúlanum er tað truplari at gera tað, tí at hetta traditionelt ikki eru øki, ið skúlin tekur sær av, soleiðis, sum skúlin er skipaður, men sum eru fortreyt fyri læringini í skúlanum. Í einari formaliseraðari undirvísing tíðliga í lívinum, koma hesi børn, oftast, at mæta sosialum og mentunarligum normum, ið eru fremmand fyri tey. Hetta hendir fyrrenn tey eru búgv-in til at gera sær eina fatan av hesum viðurskiftum. Um dagstovnurin so ikki hevur havt ta neyðugu tíðina til hetta pedagogiska arbeiðið, tí børnini fara undir skipaða undirvísing, so standa hesi børn á berum. Lata vit bara standa til, so verður skúlagongdin, oftast, eitt niðurlag hjá barninum, ið sæst aftur í allari skúlagongdini og seinni í lívinum. Sjálvandi skal dentur leggjast á lesingina í skúlanum, men lesingin er bara ein mentunarberi av fleiri. At røkka øllum børnum, snýr seg einamest um, hvussu vit skipa læringina. Og har hava vit eina føroyska fyrimynd - í Frískúlanum í Havn.

Fortreytin fyri, at tað skal eydnast at bróta sosiala arvin, er, at børnini mæta einum dagstovni við høgari dygd. Nú eru vit so heppin í Føroyum, at vit sum heild hava sera dygdargóðar dagstovnar, tí er tað ikki sørt undrunarvert, at tað her á landi ikki er brúk fyri fakligheitini hjá pedagogum, serstakliga á einum øki, ið er kjarnuøki teirra.

At undirvísa í spæli – ein tvørsøgn

Ein av kjarnuførleikunum í pedagogútbúgvingini er at